

С Т А Н О В И Щ Е

ЗА ДОКТОРСКА ТЕЗА НА ДОКТОРАНТ ЕКАТЕРИНА К. МИХАЙЛОВА НА ТЕМА: „БОЛНИЧНО ДЕЛО И ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ В БЪЛГАРСКИТЕ ЗЕМИ (1856-1878)” ОТ ПРОФ. ДИН ЦВЕТАНА ГЕОРГИЕВА

Представената от г-жа Ек. Михайлова докторска теза впечатлява с две особености. Първата е изборът на дисертационната тема, който поставя в центъра на изследването началната фаза от процеса на утвърждаването на здравеопазването като обществен проблем в българските земи през втората половина на XIX в. В глобален аспект съвременната наука отдавна е оценила този процес, като един от основните маркери на тоталната трансформация, която наричаме модернизация и която е същностното съдържание на историята през XVIII – XX в. В българската историография обаче той остава странно пренебрегнат. Въпреки че някои негови аспекти се изследват в трудове по история на медицината и че конкретни данни за отделни болници се съдържат в селищните истории, той остава извън националния исторически разказ и изследователската проблематика, върху която той се гради. Общественото здравеопазване в българските земи се използва като илюстративен пример за случващи се социални промени или интересен, но инцидентен факт. Изборът, направен от г-жа Ек. Михайлова и нейния научен ръководител проф. П. Митев, внася в историческите дирения важен кръг от проблеми, които наред с промените в сферата на просветата и образованието, постепенно, но настъпателно трансформират традиционния български свят в модерно общество.

Втората важна особеност на докторската теза е нивото на професионална култура на г-жа Ек. Михайлова. Обикновено докторската теза е първият голям изследователски текст на своя автор, на който предстои да натрупва по-широки знания и умения извън проучвания проблем. В този случай докторантката притежава и двете в степен, която ѝ дава възможност да представи едно цялостно изследване, в което специфичните проблеми на здравеопазването и медицината компетентно са преплетени с теми и цели проблемни кръгове на политическата, социална и икономическа история на Българското възраждане. Те се откриват в структурата на текста, чието разпределение по глави и отделните им части обединява разнопосочни, но взаимосвързани въпроси. Тяхното формулиране и анализ успешно реализират целите на дисертацията, възстановявайки

процеса на създаването на първите болници в българските земи и чрез него и на възникване на общественото здравеопазване като медицински и социален феномен.

Първата глава на дисертацията „Развитие на медицината и общественото здравеопазване в Европа и Османската империя от края на XVIII в. до 70-те години на XIX в.” е сполучлив опит за максимално сбито, но и обстойно представяне на зараждането и развитието на общественото здравеопазване в европейския свят. Авторката обяснява факторите, които го обуславят, предхождат и се развиват паралелно с него в сферата на науката, промените в житейската действителност, превръщането му в проблем на управлението, т.е. на политиката. В хода на организирането му в отделните индустриални държави и Руската империя се развиват различни варианти на системата за обществено здраве. Според авторката нейният „връх” е болницата, дефинирана чрез медицинските функции и социалните цели, влагани в термина. Тази квалификация е необходима, тъй като именно *болницата*, като лечебна институция и развилата се посредством нея социална здравна система, е базовият обект на дисертацията. Те са практическите изпълнители, които реализират и усъвършенстват здравеопазването в неговия обществен и в неговия практически аспект. Преходът към българските аспекти на темата е направен чрез описанието на първите стъпки в областта на общественото здравеопазване в Османската империя. Началото му се търси в създаването на първите военни болници и откриването на медицинско училище в Истанбул при управлението на султан Махмуд II през първите десетилетия на XIX в., но неговото утвърждаване като постоянна политика на имперската власт е датирано след края на Кримската война.

Конкретното фактологично съдържание на тезата и неговият анализ са развити в следващите две глави: „Турски държавни болници в българските земи” и „Откриване и функциониране на дарителски болници в българските земи”. Те реконструират последователния ход на процеса на изграждане на болнична мрежа, която има общи или много близки функционални характеристики. За да ги разграничи, авторката използва своеобразен комплексен маркер, включващ инициативата, инвестирането и организирането на болничните заведения, чрез който обособява две групи. В първата влизат тези, които са инициирани, инвестирани и организирани от държавата (т.е. от Османската империя). Във втората група са обединени тези, които са създадени от различни дарителски организации, произхождащи от християнската среда. Тази

типологизация, подчертана в заглавията на двете глави, дава възможност за систематизиране и яснота на изложението, което следва хронологията, но се избягват повторенията. Тя позволява максимално оползотворяване на изворовата информация, но поражда преплетена мрежа от въпроси, които възникват при проучването на отделните болнични заведения. Необичайната тематична сложност се дължи и на изключително разностранната документална информация, която изисква познаване и навлизане в почти всички основни теми и проблеми на възрожденската история. Само като пример, че първата част на Втора глава разкрива имперските военни амбиции и възможностите за прилагане на специфичните изисквания за болнично сградостроителство, за квалифициран болничен персонал и в крайна сметка за създаване на един всеобщ модел на т.нар. военни болници. Нейната втора част проследява реализирането идеята на Мидхад паша за превръщане на Дунавския вилает в еталон на танзиматските реформи и чрез създаване на масово социално здравеопазване в т.нар. болници за бедни и преселници. Тяхната география, цензът и задълженията на обслужващия ги персонал, и медицинска им специализация се преплитат с проблемите на имперската имиграционна политика, с финансови аспекти на управлението на Дунавския вилает и със социалния статус на пациентите. На фона на това тематично многообразие докторантката постига максимално възможното реконструиране на мрежата от държавни, т.е. имперски здравни заведения, организирани и действащи в българските земи през третата четвърт на XIX в. При тази реконструкция са установени общата регламентация и организация на дейността им. По тези показатели г-жа Ек. Михайлова ги сравнява с държавните болници в европейските страни по това време. И тъй като вероятно няма данни за използваните методи на диагностика и терапия, тя привлича като сравнителен маркер скалата на хранителните диети. Разбира се последната е важен критерий за нивото на лечебните практики, но може би консултации с медици, които имат интерес и познания по историята на медицината, биха могли да подскажат информация, която ние, историците, не можем да видим или оценим. Благотворителните болници, които са обект на изложението в Трета глава, събират в хронологическа последователност проекти и реализация на болнични заведения по инициатива и с дарения на християнската среда: Проектите на д-р Захари Струмски и Михаил Кифалов от 50-те години на XIX в.; Трудното създаване и краткото съществуване на „привременната градска болница” „Св.

безсребърници Козма и Дамян” в Търново; Изградената и поддържана от гръцката община на гр. Варна болница „Парашкева Николау”; Шестте английски болници, появили се в южно българските региони в резултат на благотворителната мисия на лейди Станфорд; Традиционните заведения със здравни функции към манастири и християнски храмове в Одрин и Пловдив. Създаването и функционирането на всяка една от тях се развива на фона на важни исторически събития и е пряко свързана с тях. Ще посоча само два примера. Първият е болницата „Парашкева Николау” във Варна, чиято юридическа принадлежност и съответно практическа дейност е пряко и тясно свързана с българо-гръцкия църковен конфликт. Вторият е болниците, създадени в резултат на благотворителната мисия на лейди Станфорд, за да се окаже медицинска помощ на жертвите на Априлското въстание. В историографски аспект този исторически фон предлага огромен брой изследвания и интерпретации, които докторантката познава и подбира онези от тях, които осветляват специфичните проблеми на нейното изследване. Строго тематичните и конкретни „Изводи” впечатляват със своята точност. Единствената ми препоръка към докторантката е да разшири проучването на лекарското съсловие, което, както е известно, е един от основните компоненти на социална структура на модерните общества.

С краткия си анализ обосновавам своето становище, че представеното от г-жа Ек. Михайлова изследване на тема „Болнично дело и здравеопазване в българските земи (1856 – 1878) притежава всички необходими качества на докторска теза, която може да бъде защитена успешно. Към казаното трябва да прибавя, че по темата на дисертацията са публикувани две статии, а една е приета за печат. В хода на процедурата за защита са спазени всички изисквания на Закона за научните степени и звания и Правилника на Софийския университет „Св. Климент Охридски”.

19.05.2013

проф. дин Цветана Георгиева